

SPIS TREŚCI

Karol Samsel, <i>Wstęp</i>	7
I. Wprowadzenie	11
Grażyna Halkiewicz-Sojak, <i>Czy dramaty Norwida mogły być utworami skończonymi?</i>	13
II. Aktor	27
Dorota Jarząbek-Wasył, <i>Rodowód „Aktora”</i>	29
Karol Samsel, <i>Arystokrata-aktor. Cypriana Norwida teatr upadku społecznego</i>	49
III. Tyrtej – Za kulisami	63
Włodzimierz Toruń, <i>Historyczne konteksty dyptyku dramatycznego „Tyrtej – Za kulisami”</i>	65
Agnieszka Milewska, <i>„Tyrtej” wobec Norwidowskiej koncepcji tragedii historycznej</i>	75
Christian Zehnder, <i>Tyrteizm jako eksperyment Norwida</i>	84
IV. Pierścień Wielkiej-Damy	101
Marek Dybizbański, <i>Biała tragedia z barwną intonacją. O autorskich podkreśleniach w rękopisie „Pierścienia Wielkiej-Damy”</i>	103
Bernadetta Kuczera-Chachulska, <i>Dramaty Norwida na tle tradycji dramatu poetyckiego. Przypadek „Pierścienia Wielkiej-Damy” (rekonesans)</i>	122
Adrianna Karbowskiak, <i>„Gorejąc, nie wiesz, czy stawasz się wolny?” Próba analizy porównawczej postaci Mak-Yksa i Zygmunta z „Życia snem”</i>	131

Wiesław Rzońca, „ <i>Pierścień Wielkiej-Damy</i> ” – konteksty symboliczne	146
V. Od <i>Zwolona</i> do <i>Miłości-czystej u kąpeli morskich</i>	165
Weronika Rolnik, <i>Zwolon jako osoba w rozumieniu personalistycznym</i>	167
Joanna Dobrowolska, „ <i>Dwa światy ku końcowi słońcami dwoma schyliły się</i> ”. Zderzenie kultur i zmierzch cywilizacji w „ <i>Kleopatrze i Cezarze</i> ”	178
Izabela Piskorska-Dobrzeńska, „ <i>System z ametystem</i> ”. Uwagi o dramacie narodowym na marginesie „ <i>Stygmatu</i> ” <i>Norwida</i>	206
Kinga Borzęcka, <i>Impresjonizm poznawczy w „Miłości-czystej u kąpeli morskich”</i>	225
VI. Ujęcie komparatystyczne	239
Eliza Kącka, <i>Cyprian Norwid – William Butler Yeats. Poetyckość i świadomość społeczno-polityczna</i>	241
Indeks osobowy	251
Indeks utworów literackich Norwida.....	267

KAROL SAMSEL

Wstęp

Teksty, konteksty oraz intertekty twórczości dramatycznej Cypriana Norwida to podtytuł zobowiązujący. Pozostaje mieć jednak nadzieję, że niniejszy tom studiów rzeczywiście sięga progu, który został mu przez jego redaktorów wyznaczony.

Po pierwsze więc – teksty. Oddzielne rozdziały niniejszego tomu poświęcone zostały różnym – dopełniającym się lub konkurencyjnym – ujęciom *Aktora* (dwa studia: Jarząbek-Wasył, Samsel), *Tyrteja-Za kulisami* (trzy studia: Toruń, Zehnder, Milewska) oraz *Pierścienia Wielkiej-Damy* (cztery studia: Dybizbański, Kuczera-Chachulska, Karbowski, Rzońca). Oddzielne, pojedyncze szkice dotyczą w zbiorze *Zwolona* (Rolnik), *Kleopatry i Cezara* (Dobrowolska), a także *Miłości-czystej u kąpieli morskich* (Borzęcka).

Po drugie – konteksty. Dwóm niefilologicznym kontekstualizacjom poświęcone zostały studia Doroty Jarząbek-Wasył i Karola Samsela o *Aktorze*: w przypadku tego pierwszego to teatrologiczna kontekstualizacja dramatu Norwida. Szkic drugi to aktywizacja kontekstu świata arystokratycznego oraz przybliżenie w utworze skutków jego upadku. Intrygującą perspektywę proponują na tym tle Weronika Rolnik oraz Izabela Piskorska-Dobrzeniecka. Ta pierwsza bowiem – rekontekstualizuje *Zwolona*, wskazując na możliwość czytania wczesnej „monologii” Norwida *avant la lettre* – w duchu personalizmu. Ta druga z kolei – dekontekstualizuje *Stygmat*, umiejętnie wyodrębniając zanurzony w Norwidowskiej narracji nowelistyczny żywioł dramaturgiczny, w tym przede wszystkim: żywioł tragiczny. *Stygmat* – mówiąc krótko – jest w ujęciu Piskorskiej-Dobrzenieckiej transgatunkowym spełnieniem eksperymentu dramatycznego Norwida poza jego ramami, w senilnej noweli. Interesującą kontekstualizację historyczną dla *Kleopatry i Cezara* proponuje również Joanna Dobrowolska, czytając Norwidowską tragedię m.in. w kluczu wydarzeń Komuny Paryskiej i – tą drogą – zderzając ją z polskim dramatem ekspresjonistycznym roku 1905 (m.in. Tadeuszem Micińskim i Stefanem Żeromskim). Odrębnej uwagi domaga się także *Tyrteja – Za kulisami* czytany – bądźż to przez Włodzimierza Torunia w kluczu warszawskich

maskarad 1864 roku i Norwidowskiego hellenizmu-universalizmu, bądź to przez Agnieszkę Milewską w kluczu specyficznej hybrydowości gatunkowej utworu rozpiętego, jak twierdzi autorka szkicu, między tragedią historyczną a dramatem narodowym.

Po trzecie – interteksty. Fascynującego przykładu w tym względzie dostarcza Kinga Borzęcka, wykazując wkodowaną w trudną w interpretacji, toteż i rzadko interpretowaną *Miłość-czysta u kąpeli morskich* – autointertekstualność. W jej interpretacji *Miłość-czysta...* to autorewizja Norwidowskiej koncepcji dramatu wypełniona dobrze poukrywanymi odesłaniami do najważniejszych dotychczasowych projektów dramaturgicznych Norwida. Intertekstualność Norwidowskiego dramatu objawia się w niniejszym tomie także poprzez rzetelną komparatystykę. Ujęciu temu poświęca w całości swoje studium Eliza Kącka – zestawiając typy dramaturgii Norwida oraz Yeatsa, niemniej jednak istotne komparatystyczne passusy (i mikropassusy) pojawiają się także w tekstach Wiesława Rzońcy (Norwid – Maeterlinck, Norwid – Rilke, a nawet Norwid – Mahler) czy Christiana Zehndera (paralel dla kamienno-kwiatowej metaforyki z *Tyrteja* dopatruje się tu zarówno w twórczości Hölderlina, jak i w elementach... folkloru portugalskiego). Ważnego uzupełnienia kanonicznej komparatystyki gromadzonej wokół dramatów Norwida dostarcza Adrianna Karbowski, zderzając ze sobą antropologie dramatyczne w *Pierścieniu Wielkiej-Damy* i Calderónowskim *Życiu snem*.

Książkę otwiera intrygujący artykuł Grażyny Halkiewicz-Sojak, pt. *Czy dramaty Norwida mogły być utworami skończonymi?* stanowiący rodzaj syntetycznego wprowadzenia do problematyki. Tym, co odróżnia niedokończenie Norwidowskich dramatów od klasycznego dla epok romantycznej, postromantycznej i modernistycznej fragmentaryzmu, jest między innymi – twierdzi badaczka – swoista nie tyle „bezformułowość”, co „nie-formułowość” stylu. To ją – na różne sposoby tropiąc, Halkiewicz-Sojak wskazuje, że styl dramatyczny Norwida, tak głęboko zadłużony w żywiole lirycznym poety-dramaturga, jest stylem organicznie niesformułowanym, nieformułowanym oraz programowo... nieformułowalnym. Intuicje badaczki znacząco potwierdzają na wielu polach kolejni interpretatorzy, w tym: Marek Dybizbański w swojej mikroedytorskiej rozprawie na temat rękopisu *Pierścienia Wielkiej-Damy*, a także Bernardetta Kuczera-Chachulska, reinterpretując *Pierścień...* w kluczu (już preeliotowskiej) dramaturgii poetyckiej.

Tom *Dramaty Cypriana Norwida. Teksty – konteksty – interteksty* zostaje wydany w roku dla pamięci o dramaturgii Norwida szczególnie ważnym. Na wrzesień 2019 roku zaplanowane zostało wydanie w serii Biblioteki

---

Narodowej (I 332) *Czterech dramatów* Cypriana Norwida. We wzorcowym, krytycznym opracowaniu Kazimierza Brauna opublikowane zostaną po raz kolejny dramaty *Aktor*, *Pierścień Wielkiej-Damy*, *Tyrtej – Za kulisami* oraz *Kleopatra i Cezar*. Każdy z tych tekstów – jak już wskazywaliśmy – został szczegółowo omówiony w niniejszym tomie, który teraz oddajemy do Państwa rąk z nadzieją na przychylny odbiór.